

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь — бакалавр

на тему: **«СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЗБИРАЧІВ ВТОРСИРОВИНИ ТА
ЕКСПЕРТІВ НА ПУНКТАХ ЗБОРУ ВТОРСИРОВИНИ У МІСТІ ЛЬВІВ»**

*Виконала: студентка 4-го року
навчання*

Спеціальності 054 Соціологія

Біленко Валерія Олексіївна

Наукова керівниця:

Оксамитна С. М.

докторка соціологічних наук,
професорка кафедри соціології

Рецензентка:

Рябчук А. М., доцентка, кандидатка
соціологічних наук.

захищена з оцінкою

«_____» Секретар

ЕК: _____

«__» _____ 2023 р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБИРАЧІВ ВТОРСИРОВИНИ.....	6
1.1 Визначення поняття "збирач вторсировини".....	6
1.2 Причини та фактори, що впливають на діяльність збирачів вторсировини	8
1.3 Концептуальні теорії та моделі щодо поведінки збирачів вторсировини та їхньої взаємодії з соціальним та природним середовищем	11
РОЗДІЛ 2. ПОРТРЕТ ЗБИРАЧІВ ВТОРСИРОВИНИ: ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПРОФІЛЬ.....	18
2.1 Бездомні.....	19
2.2 Пенсіонери.....	21
2.3 Працівники комунальних служб.....	22
2.4 Роми.....	23
2.5 Люди з інвалідністю.....	24
РОЗДІЛ 3. ОПИТУВАННЯ ЕКСПЕРТІВ ПРО ПУНКТИ ЗБОРУ ВТОРСИРОВИНИ	27
3.1 Взаємодія між збирачами вторсировини та місцевими урядовими органами та громадськими організаціями.	27
3.2 Визначення перспектив розвитку збирацької діяльності вторсировини та її внесок до сталого розвитку.....	31
ВИСНОВКИ.....	37
ДЖЕРЕЛА.....	40
ДОДАТОК А – Гайд глибинного інтерв'ю.....	43
ДОДАТОК Б – Транскрипт глибинного інтерв'ю.....	45

ВСТУП

В Україні проблема вторсировини та її переробки є однією з актуальних соціально-економічних проблем. Станом на 2019 рік, Україна накопичила близько 54 мільйонів кубометрів відходів, при цьому переробці підлягає лише 6% від побутового сміття (Проблема сміття: від Європи до України - Інститут громадянського суспільства, б. д.). Вторсировина є матеріалом, який можна переробляти та використовувати знову, що допомагає зменшити відходи та забруднення довкілля. Наразі українське суспільство не до кінця усвідомлює важливість збору вторсировини та її переробки як одного з ефективних способів зменшення відходів та покращення екологічної ситуації. Однією з ключових проблем збору вторсировини є недостатня мотивація населення до збору та переробки відходів. Крім того, існують перешкоди для збору та переробки сміття, такі як недостатня розвиненість інфраструктури, відсутність відповідної обізнаності або інформації про користь збору вторсировини. Метою дослідження є виявлення мотивацій, перешкод та можливостей збирачів вторсировини та експертів на пунктах збору, а також оцінка ефективності програм та ініціатив для підтримки вторсировинного сектору в Україні.

Результати дослідження можуть бути корисними для органів влади, які відповідають за розвиток економіки та довкілля, а також для соціальних організацій, які працюють у галузі охорони довкілля та підтримки соціально-вразливих груп населення. Вивчення соціально-економічного явища збору і переробки вторсировини та складання соціологічного портрету його збирачів може мати важливе значення для розуміння соціально-економічних процесів та розвитку ефективних стратегій в галузі охорони довкілля та економічного розвитку.

Враховуючи важливість процесу збору та переробки вторинної сировини в Україні, дослідження в цій галузі мають велике значення для розвитку національної економіки та збереження навколишнього середовища. В умовах

глобальної зміни клімату та погіршення екологічної ситуації у світі важливість цього питання набула ще більшого значення. Тому опитування збирачів та експертів пунктів прийому вторсировини є необхідним кроком у створенні ефективної системи збору та переробки вторсировини в Україні.

Об'єкт дослідження: збирачі вторсировини та експерти на пунктах збору у місті Львів;

Предмет дослідження: мотивації, перешкоди та можливості збирачів вторсировини та експертів на пунктах збору, що узагальнено названо як “соціологічний портрет”;

Мета дослідження: вивчення мотивацій, перешкод та можливостей збирачів вторсировини та експертів на пунктах збору та створення їх соціологічного портрету.

У відповідності до мети були поставлені такі **завдання:**

1. Виявити соціально демографічного портрету людей, які збирають вторсировину, включаючи вік, стать, освіту, професійну діяльність тощо.
2. З'ясувати мотивації та інтереси експертів, які працюють у сфері збору вторсировини, а також перешкод, що заважають збору.
3. Визначити соціально-економічний та екологічний контекст збору вторсировини та його значення для розвитку суспільства.
4. Оцінити ефективність існуючих програм та ініціатив для підтримки вторсировинного сектору та розробити рекомендації щодо покращення їх роботи.

Дослідження ZERO WASTE

Моя дипломна робота основана на глибинних інтерв'ю дослідження Zero Waste. Zero Waste - це рух, що співпрацює з місцевими ініціативами, муніципалітетами та міжнародними організаціями для зменшення кількості відходів та підвищення сталості, економічної стійкості та соціальної згуртованості. Філософія Zero Waste базується на п'яти принципах: Відмовляйся, Зменшуй, Використовуй знову, Сортуй, Компостуй. Основна мета полягає у

переході до циркулярної економіки, де відходи перетворюються на цінні ресурси. Організація Zero Waste Lviv проводить дослідження про роль групи неформальних збирачів вторсировини в управлінні відходами міста за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та уряду Швеції в рамках Ініціативи з розвитку екологічної політики та адвокації в Україні (Дослідження неформального сектору - zerowastelviv, б. д.)

Емпірична база дослідження включає 16 глибинних інтерв'ю з представниками різних зацікавлених сторін, такими як посадовці місцевої влади з питань управління відходами, працівники соціальної сфери, голови об'єднаних спілок багатоквартирних будинків (ОСББ), працівники підприємств з управлінням відходами, менеджери пунктів прийому вторинної сировини, представники компаній, що займаються вивезенням відходів, представники громадських організацій, національні експерти, історики та мистецтвознавці. Їхні думки і погляди надали нам можливість скласти повну картину щодо їхнього ставлення та розуміння групи неякісних залишків від продуктів споживання у місті Львові. А також проведено 5 етнографічних досліджень з фото- та відеографією типового робочого дня збирача вторсировини. Інтерв'ю проводились дослідницькою командою ГО "Нуль відходів", м. Львів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБИРАЧІВ ВТОРСИРОВИНИ

1.1 Визначення поняття "збирач вторсировини"

Збирач вторсировини - це людина, яка займається збором сміття з метою подальшого використання його вторинних ресурсів. Це можуть бути різні види вторсировини, такі як метали, папір, скло, пластик, гума, текстиль тощо. Термін «збирач сміття» був прийнятий на Першій всесвітній конференції збирачів сміття в Боготі, Колумбія, у 2008 році, щоб сприяти глобальній мережі та витіснити принизливі терміни, такі як «сміттяр» (First International and Third Latin American Conference of Waste-Pickers in Bogota, Colombia, б. д.). Збирачі грають важливу роль в екологічному відновленні, оскільки їх діяльність сприяє зменшенню кількості вторсировини, яка закінчує свій життєвий цикл на смітниках і підвищенню її вторинних ресурсів. Це допомагає зменшити викиди парникових газів, забруднення ґрунту та повітря, а також зменшує використання природних ресурсів, таких як деревина та метали. Переробка є одним із найдешевших і найшвидших способів скорочення викидів парникових газів. Повторна переробка є швидким і вигідним способом зниження викидів парникових газів, порівняно з іншими методами, такими як спалювання. За даними Tellus Institute (2008), переробка може зменшити викиди до 25 разів більше, ніж спалювання. Незважаючи на це, приватизоване спалювання відходів стає все більш популярним у всьому світі, витісняючи збирачів відходів. Повторне використання та переробка матеріалів допомагають зменшити кількість первинних матеріалів, необхідних для виробництва, що дозволяє зберегти природні ресурси та енергію, тим самим зменшуючи забруднення повітря та води.

Збирачі вторсировини є важливими учасниками у формуванні екологічної культури та свідомого споживання. Вони допомагають підвищити рівень

утилізації вторсировини та зменшити негативний вплив на довкілля. Крім того, діяльність збирачів вторсировини може мати соціальний вплив, сприяючи зниженню бідності та безробіття, оскільки це може бути додатковим джерелом доходу для людей, особливо в країнах з низьким рівнем економічного розвитку. Збирачі вторсировини, також відомі як збирачі сміття, це люди, які займаються збором вторсировини з міських вулиць, парків, майданчиків та інших місць. Вони збирають різні матеріали, такі як папір, картон, метал, скло та пластик, які потім можуть бути перероблені на нові продукти.

Збирачі часто працюють на свій ризик, без будь-якої офіційної підтримки або захисту. Багато з них є людьми з низьким рівнем доходу або безробітними, які знаходять у зборі сміття спосіб заробітку на життя. Також серед збирачів вторсировини є і ті, хто займається цим видом діяльності як екологічно свідомий вибір, оскільки переробка вторсировини є важливим елементом в збереженні ресурсів та захисту довкілля. Збирачі вторсировини грають важливу роль у зменшенні обсягів сміття та забезпеченні переробки вторсировини, що є важливим елементом збереження ресурсів та боротьби з забрудненням довкілля. Однак, ця діяльність може бути небезпечною, особливо в умовах великого міського трафіку та відсутності безпечних умов праці. Тому, важливо забезпечувати збирачам вторсировини необхідну підтримку та захист їхніх прав та здоров'я.

Загалом, збирачі вторсировини відіграють важливу роль у збереженні довкілля та забезпеченні сталого розвитку, тому їхній внесок до суспільства та екології є важливим та неоціненним.

У своєму дослідженні Гунсіліус та співавтори (2011) досліджують неофіційні практики у сфері управління відходами в країнах, які розвиваються та ідентифікують чотири різновиди діяльності: неофіційний збір відходів, неофіційний збір вторинних ресурсів з відходів, неофіційний виробничий процес та надання відповідних послуг управління відходами.

У законодавстві не існує чіткого визначення терміну "відходи", що може призводити до різних підходів у його трактуванні. У Розділі 1, Закону України про відходи – «відходи - будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення (Про відходи, 2023а, ст.1). Це може стосуватися питань, чи є щось відходом залежно від того, чи хоче власник позбутися предмета або має намір це зробити, а також чи можливе використання цього предмета для когось іншого. Тому, без чіткого законодавчого визначення терміну "відходи", різні сторони можуть мати різний підхід до його інтерпретації, включаючи як прихильників неформальних збирачів вторинної сировини, так і їх противників.

1.2 Причини та фактори, що впливають на діяльність збирачів вторсировини.

Збирання вторсировини є важливою галуззю, яка має велике значення для економіки та довкілля. Проте, діяльність збирачів вторсировини може зумовлюватися різними причинами та факторами, зокрема економічними, соціальними та екологічними аспектами.

Економічні фактори можуть включати високий рівень безробіття, низький рівень заробітної плати та відсутність альтернативних робочих місць. Збирання вторсировини може бути одним з найбільш доступних та вигідних джерел доходу для тих, хто не має інших можливостей заробітку. Любов Бокало, представила іноземним колегам первісні результати дослідницького Zero Waste Lviv, який проводився вперше на прикладі Львову в Україні. «Попередній аналіз отриманих даних вказує на те, що більшість збирачів відходів у нашому місті належать до категорії малозабезпечених людей. І це переважно пенсіонери, а не

виключно бездомні, як часто можемо чути від представників влади. Зібрану вторсировину, а саме: картон, оборотну пляшку та метал, вони здають для отримання додаткового доходу,» – зауважила аналітикиня. (Дослідження неформального сектору - zerowastelviv, б. д.).

Соціальні фактори можуть включати низький рівень освіти та відсутність доступу до інших робочих місць. Збирання вторинної сировини може стати єдиним можливим варіантом для людей, які не мають відповідного освітнього рівня та не мають доступу до інших робочих місць. У багатьох випадках, ці люди можуть знаходитись у ситуації, коли їм важко знайти інші працевлаштування через відсутність необхідного рівня освіти або навичок. Збирання вторсировини може стати можливістю для них заробляти життя, працюючи на самостійній основі, без потреби проходження складних процесів працевлаштування та набуття додаткових навичок. Згідно з даними Державної служби статистики України, в 2013 році близько 49,6% робочої сили мали вищу освіту (повну, базову або неповну), а з 2017 по 2019 роки цей показник збільшився до близько 53%. За тими ж даними, близько 46% безробітних мають вищу освіту (Державна служба статистики, б. д.). Станом на 2021 рік, загальна кількість безробітних у віці від 15 до 70 років становить 1 711,6 тис. осіб. З них 97,4% (1 667,7 тис. осіб) активно шукали роботу або намагалися заснувати власний бізнес, тоді як 2,6% не шукали роботу або не намагалися заснувати власний бізнес. Середня тривалість пошуку роботи становила 7 місяців (Державна служба статистики, б. д.).

Також одним із соціальних факторів є низький рівень заробітної плати. Різні причини та фактори можуть призводити до низької оплати праці збирачів вторсировини. Серед них можна виділити такі:

Низький попит на вторсировину. У деяких регіонах попит на вторсировину може бути недостатнім, що впливає на розмір заробітної плати збирачів.

Відсутність організаційної та правової підтримки: у багатьох країнах робота збирачів вторсировини не отримує достатню організаційну підтримку від уряду та правового захисту, що призводить до недостатньої заробітної плати.

Обмежені ресурси: багато організацій, що займаються збиранням вторсировини, мають обмежені бюджети і не можуть дозволити собі високу зарплату для своїх працівників.

Небезпека для здоров'я та життя: Робота збирачів вторсировини пов'язана з ризиком для здоров'я та життя, оскільки вони можуть стикатися з отруйними речовинами та іншими небезпечними матеріалами, що може вплинути на розмір їхньої заробітної плати.

Також однією з причин низької зарплати збирачів вторсировини може бути відсутність альтернативних робочих місць для цієї категорії працівників. У бідних країнах, де державні програми зайнятості та соціального захисту нерозвинені, багато людей змушені займатися збиранням вторсировини для заробітку на життя. За відсутності альтернативних робочих місць, збирачі вторсировини вступають у конкуренцію один з одним за доступні місця збору вторсировини, що знижує їхню позицію при укладенні угод з покупцями вторсировини.

У деяких країнах збирання вторсировини може бути також пов'язане з традиційними ремеслами, наприклад, виготовленням різних виробів з використанням переробленої сировини. Проте, ці ремесла можуть бути малооплачуваними та мати обмежену кількість замовлень, тому збирання вторсировини може стати єдиною доступною можливістю для заробітку.

У таких умовах низька зарплата збирачів вторсировини стає наслідком структурних проблем в економіці та суспільстві, які потребують комплексного рішення, щоб підвищити соціальний захист та забезпечити зростання доходів для всіх категорій населення.

З урахуванням цих факторів можна зробити висновок, що низька зарплата збирачів вторсировини є складною проблемою, яка потребує комплексного

рішення. Для покращення становища збирачів вторсировини необхідно забезпечити високий рівень підтримки з боку уряду.

Екологічні фактори можуть включати забруднення довкілля та потребу у зменшенні відходів. Збирання вторсировини може бути важливим елементом стратегії зменшення відходів та забезпечення екологічно чистого довкілля. Збирачі вторсировини можуть виконувати важливу роль у зменшенні відходів, зокрема шляхом переробки та використання вторсировини замість первинних матеріалів у виробництві. Поводження з твердими побутовими відходами є однією з найгостріших екологічних проблем України. Згідно із Законом України «Про відходи», відходи - будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення. (Про відходи, 2023, ст. 1). Ситуація щодо обробки твердих побутових відходів (ТПВ) в Україні є незадовільною, що підтверджується даними Міністерства житлово-комунального господарства про наявність 3614 сміттєзвалищ та полігонів, які займають загальну площу 62,63 км² (Самойлик, 2009). Звалища, як потенційно небезпечні об'єкти, в Україні експлуатуються більше, ніж призначено нормою та часто працюють з порушенням вимог експлуатації. Так, наприклад Львівське міське звалище експлуатується вже 50 років, хоча у ДБН зазначено, що територію для сміттєзвалища треба виводити на 40 (20 років на заповнення та 20 на відновлення ґрунту).

1.3 Застосування концептуальних теорій та моделей для розуміння поведінки збирачів вторсировини та їх взаємодії з соціальним та природним середовищем

Вивчення поведінки збирачів вторсировини та їх взаємодії з соціальним та природним середовищем може бути досить складним завданням, оскільки вони займаються неструктурованою діяльністю в межах неформального сектору. Застосування концептуальних теорій та моделей може сприяти кращому розумінню їхньої поведінки та допомогти в розробці ефективних стратегій управління вторсировиною.

Теорія раціонального вибору

Однією з теорій, яка може бути застосована для дослідження поведінки збирачів вторсировини, є теорія раціонального вибору. Згідно з цією теорією, люди ухвалюють рішення на основі того, що є для них найбільш вигідним. Макс Вебер, один з перших соціологів, який розглядав інтерпретацію «раціональний вибору» з соціологічної точки зору, вважав, що вона необхідна для розуміння мотивів дійових осіб. За Вебером, раціоналізація є глобальним історичним процесом, який встановлює формальну раціональність як головну тенденцію. Цей процес впливає на світоглядні установки, соціальні дії та загальний спосіб життя людей. У результаті, люди поведуться раціонально, що створює раціональну соціальну реальність, яка проявляється в зростаючій раціоналізації всіх суспільних та політичних інститутів (Сисолятіна, б. д., с. 46). Джеймс Коулмен формулює цю теорію так, що люди мають прагнення досягнути своєї мети, яка формується на основі їхніх цінностей або вподобань. Таким чином, збирачі вторсировини можуть визначати, які види вторсировини збирати, в залежності від того, які матеріали найбільш популярні на ринку вторсировини та які матеріали можна збирати з найменшими зусиллями. Збирачі вторсировини можуть бути розглянуті через призму соціальних норм, які впливають на їхню поведінку та вибір. Теорія раціонального вибору показує, що люди прагнуть до досягнення своїх цілей, відповідно до їхньої ієрархії переваг. У випадку збирачів вторсировини, їхня мета полягає у заробітку грошей, що можна отримати за продаж зібраної сировини. Цінність вторсировини визначається на основі попиту на ринку та її якості, тому збирачі можуть обирати, які речі збирати та де

це робити, щоб максимізувати свій прибуток. Колективна дія збирачів може бути розглянута як спільна дія, яка допомагає їм досягнути спільної мети - зібрати якомога більше вторсировини. У цьому випадку, збирачі можуть об'єднуватися, щоб спільно зібрати більшу кількість матеріалу за короткий період часу. Проте, вони можуть також діяти індивідуально, в залежності від своїх особистих інтересів та можливостей.

Отже, соціальні норми та теорія раціонального вибору можуть бути застосовані для аналізу поведінки збирачів вторсировини. Ці люди можуть діяти як колективно, так і індивідуально, залежно від того, як їхня діяльність найбільше відповідає їхнім особистим цілям та перевагам.

Теорія соціальних норм

Теорія соціальних норм розглядає те, як соціальні норми впливають на поведінку людей. Ця теорія може бути застосована для розуміння того, чому деякі збирачі вторсировини можуть вважати свою роботу важливою з соціальної точки зору. Соціальні норми - це вимоги, які ставляться суспільством, державою, соціальною групою до особистості і які вона має виконувати. Вони потрібні будь-якому суспільству для упорядкування життя, його ефективного функціонування, налагодження необхідної взаємодії його членів. (І.Ф. Надольний, с. 441). Наприклад, збирачі можуть вважати, що їх робота сприяє збереженню природних ресурсів та зменшенню забруднення навколишнього середовища, що може впливати на їх рішення щодо збору вторсировини.

В контексті збирачів вторсировини виникають питання про соціальні норми, які регулюють їхню діяльність. Це пов'язано з тим, що збирання вторсировини є складним процесом, який може включати конфлікти з власниками майна, певні етичні дилеми та навіть неправомірні дії. Тема соціальних норм стає особливо актуальною, оскільки збирачі вторсировини здебільшого представляють соціально вразливі групи населення. Вони часто виконують свою роботу у важких умовах, залежать від невеликих доходів і зіштовхуються з соціальною ворожнечею та дискримінацією. Збирачі

вторсировини діють в рамках певної системи правил поведінки, які регулюють їхню діяльність і дозволяють досягати бажаних результатів.

Соціальні норми характеризуються певними ознаками. Тихонович, у своїй роботі «Поняття соціальних норм та їх ознаки, 2011» визначив вісім ознак соціальних норм. Перша ознака – нормативність, за нею соціальні норми відрізняються від ненормативних регуляторів поведінки, які також впливають на життя людини і суспільства і виступають мотивацією багатьох людських вчинків (Тихонович, с. 6). В контексті збирачів вторсировини соціальні норми відіграють важливу роль. Збирання вторсировини є працею, яка часто виконується людьми з соціально вразливих груп. Ці люди займаються збиранням та переробкою вторсировини з метою її подальшого використання. Соціальні норми в цьому контексті визначають правила поведінки та взаємодії збирачів вторсировини з оточуючими, включаючи власників майна, місцеву владу та громаду.

Другою ознакою є мають можливість виступати, як регулятор суспільних відносин. В процесі взаємодії, освоєння та вивчення оточуючого світу, людина формує правила поведінки, які стають соціальними нормами. Конкретизуючи накопичені знання та досвід, ці норми встановлюють певні вимоги щодо поведінки і регулюють дії окремих людей або груп (Тихонович, с. 7). Кожна соціальна норма є написаною або ненаписаною інструкцією, яка спрямована на регулювання поведінки певних індивідів. Ці норми визначають, як людям слід поводитися у різних ситуаціях та взаємодіяти з іншими членами суспільства. Вони можуть включати правила етикету, закони, моральні принципи та інші вимоги, які впливають на наше повсякденне життя.

Ще однією з ознак є спрямованість на визначене коло суспільних відносин: Соціальні норми, пов'язані з збиранням вторсировини, регулюють взаємовідносини між збирачами та суспільством або іншими соціальними групами. Вони визначають правила та очікування стосовно поведінки збирачів та їх взаємодії з оточуючим середовищем.

Соціальні норми збирання вторсировини стосуються широкого спектру людей, які займаються цією діяльністю. Вони встановлюють загальні вимоги та стандарти, що регулюють правильне збирання, переробку та використання вторсировини.

Також вони мають обов'язкові правила поведінки. Соціальні норми, пов'язані з збиранням вторсировини, вважаються обов'язковими для дотримання. Вони встановлюють чіткі вимоги до етичної поведінки збирачів, включаючи дотримання прав власності, безпеки та охорони навколишнього середовища.

Шостою ознакою є те, що вони поєднують у собі об'єктивні та суб'єктивні фактори. Збір вторсировини враховує як об'єктивні, універсальні принципи, так і суб'єктивні особистісні переконання та цінності. Вони забезпечують баланс між загальноприйнятими стандартами та індивідуальною свободою.

Також вони мають системний характер. Збирання вторсировини утворює систему, в якій кожна норма взаємодіє з іншими. Вони створюють цілісний фреймворк, що сприяє організації та розвитку діяльності збирачів вторсировини.

Останньою ознакою, яку можна зазначити, це наявність певних наслідків за порушення соціальної норми. Порушення соціальних норм збирання вторсировини може мати певні наслідки, як для індивіда, так і для суспільства. Наприклад, невідповідальне поводження з вторсировиною може призвести до забруднення навколишнього середовища та загрози здоров'ю людей.

Ці ознаки соціальних норм в контексті збирання вторсировини сприяють забезпеченню ефективної та відповідальної діяльності збирачів, збереженню навколишнього середовища та екологічному розвитку.

Збирачі вторсировини також мають свої власні соціальні норми, які визначають їхню поведінку та відношення до інших людей та середовища. Наприклад, вони можуть мати норми щодо того, як збирати вторсировину (наприклад, не залишати сміття після себе), як спілкуватись з іншими збирачами, а також з місцевим населенням. Ці норми можуть відрізнятись в залежності від регіону, культурного середовища та соціального статусу збирачів. Збирачі

вторсировини можуть також формувати свої власні соціальні групи та спільноти, які базуються на спільній діяльності та інтересах. Ці спільноти можуть бути місцем обміну досвідом та інформацією про збір вторсировини, а також підтримки та взаємодопомоги між її учасниками. У результаті проведеного дослідження виявлено, що збирачі вторсировини виконують важливу роль у процесі відновлення та переробки матеріалів, що має значний вплив на сталість довкілля та економіку. Аналіз та систематизація попередніх досліджень соціально-економічних аспектів збору вторсировини дозволили зрозуміти, що хоч ця діяльність є важливим елементом збереження ресурсів та боротьби зі забрудненням довкілля, вона також постає з проблемами та викликами, які потребують уваги та розв'язання.

Отже, в першу чергу, робота збирачів вторсировини на вулицях населених пунктів викладена ризикам для їх здоров'я та безпеки. Вони зіштовхуються з транспортною небезпекою та можуть мати контакт з небезпечними відходами, що ставить під загрозу їх безпеку та здоров'я.

По-друге, в багатьох країнах спостерігається брак необхідної інфраструктури, що може призвести до накопичення відходів та забруднення довкілля. Відсутність відповідних засобів та устаткування ускладнює процес збору та переробки вторсировини.

Втретє, ціни на вторсировину часто залишаються низькими, що призводить до того, що збирачі не можуть отримати достатній дохід. Більш того, їх неофіційний статус перешкоджає отриманню підтримки та захисту з боку влади.

Отже, збирачі вторсировини, хоч і є важливим ланком у сталому відновленні ресурсів та збереженні довкілля, стикаються з проблемами, які потребують уважного вирішення. З метою забезпечення їх безпеки та здоров'я, необхідно вжити заходів для зменшення ризиків, пов'язаних з роботою на вулицях та контактом з небезпечними відходами. Крім того, існує необхідність у вдосконаленні інфраструктури для збору та переробки вторсировини з метою зниження негативного впливу на навколишнє середовище. Подальше

забезпечення справедливих умов праці та підтримки з боку влади стане важливим кроком у поліпшенні становища збирачів вторсировини та визнанні їх важливої ролі у сталому розвитку суспільства.

РОЗДІЛ 2. ПОРТРЕТ ЗБИРАЧІВ ВТОРСИРОВИНИ: ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПРОФІЛЬ

Було проведено 5 етнографічних досліджень з фото- та відеографією типового робочого дня збирача вторсировини. Інтерв'ю проводились дослідницькою командою ГО "Нуль відходів", м. Львів.

Етап етнографічного дослідження збирачів вторсировини у Львові відбувся наприкінці жовтня 2021 року. Цей етап наступив після проведення анкетування з метою отримання детального "насиченого" опису типового робочого дня збирачів та опису соціальних портретів основних категорій збирачів, таких як бездомні, роми, літні люди, працівники комунальних служб та особи з інвалідністю. У цьому розділі представлено результати етнографічного етапу дослідження.

Виявлені основні категорії збирачів:

Бездомні. Ця категорія включає осіб, які збирають вторсировину як спосіб забезпечення основних потреб. Основною мотивацією є отримання фінансових коштів для придбання їжі, одягу та житла. Однак, вони зіштовхуються з перешкодами, такими як відсутність постійної роботи, небезпека на вулицях та стигма, пов'язана з бездомністю.

Роми. Ця категорія включає збирачів, що належать до ромської спільноти. Для них збирання вторсировини є додатковим джерелом доходу. Основна мотивація полягає в забезпеченні родини та спільноти матеріальними потребами. Однак, вони зіткнуться з перешкодами, такими як недостатній доступ до освіти та працевлаштування, стигма та дискримінація.

Літні люди. Ця категорія включає старших громадян, які займаються збиранням вторсировини для доповнення пенсійного доходу. Основною мотивацією є забезпечення достатнього рівня життя та додаткові фінансові можливості. Вони стикаються з перешкодами, такими як фізичні обмеження, відсутність соціальної підтримки та недостатність доступу до інформації.

Працівники комунальних служб. Ця категорія включає працівників комунальних служб, які збирають вторсировину під час виконання своїх обов'язків. Основна мотивація полягає у забезпеченні екологічної чистоти території та використанні ресурсів ефективним способом. Вони стикаються з перешкодами, такими як фізичне перевантаження, недостатня підтримка та небезпеки пов'язані з роботою на вулиці.

Особи з інвалідністю. Ця категорія включає людей з різними видами інвалідності, які збирають вторсировину для забезпечення своїх потреб та покращення якості життя. Основна мотивація полягає в забезпеченні фінансової незалежності та самовизначення. Вони зіштовхуються з перешкодами, такими як фізичні обмеження, відсутність доступу до інфраструктури та стигма.

2.1 Бездомні

За даними Міністерства соціальної політики, на початок 2021 року в Україні перебувають близько 10 тисяч бездомних. Проте, ця цифра відповідно може бути значно вище, оскільки безпритульність є складною до вимірювання проблемою, оскільки багато бездомних не реєструються в офіційних джерелах. До того ж багато людей можуть жити в таких умовах, які не відповідають стандартам життя.

Явище бездомності є негативним для будь якої держави, тому аналізуючи таке питання слід визначити можливе коло осіб, які опиняються у такій ситуації. Зазвичай це люди, які втратили житло внаслідок залежностей, повернення з міст відбування покарання, діти-сироти, люди похилого віку, недієздатні особи, а також люди з психічними розладами. Міністерство юстиції визначає це поняття так : «Бездомність – це соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї жилого приміщення (будинку, квартири, кімнати тощо), яке б вона могла використовувати для проживання/перебування і в якому могла бути

zareєстрованою». (Соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей, б. д.)

З огляду на це, однією з основних проблем бездомності є відсутність постійного місця проживання, тому нерідко такі люди вимушені проживати в небезпечних умовах, на вулицях, теплотрасах, під мостами та деінде. Такий спосіб життя ускладнює доступ бездомних до основних соціальних послуг (медична допомога, освіта та інше).

Одним з респондентів дослідження був чоловік, якого можна віднести до категорії бездомні. Юрій – він вже не перший раз приїжджає зі свого села біля Коломиї до Львова на заробітки. Тут він не має житла, і поки тепло ночує просто неба.

Іншою проблемою є дискримінація та соціальна відчуженість бездомних. Багато людей стикаються з недобррозичливим ставленням з боку суспільства, а це ускладнює зусилля знайти житло та роботу.

В соціальному контексті бездомні люди опиняються в стані відчуження від суспільства, та майже виключені з нього. У своїй роботі дослідник М.Мінц запропонував внутрішню форму ієрархії бездомних. На нижчій сходинці знаходяться «пляшечники» - люди, які існують завдяки збору скляних або пластикових пляшок. Наступна сходинка – «металісти», такі люди збирають металобрухт та макулатуру. Найвища – так звані «інваліди», це люди, які випрошують милостиню у громадських місцях (Мінц, с. 47 - 50). У своєму описі я розглядаю дві останні форми ієрархії, причому респондент одночасно збирає як пляшки, так і метал та картон. Тому на мою думку, бездомних доцільно поділити всього на дві категорії. Ті, хто будь-яким способом, найрозповсюджене - це збирання вторсировини, намагається заробити гроші, та ті, хто випрошує кошти, придумуючи різноманітні історії життя.

Юра заробляє на життя збором вторсировини, на запитання скільки можна заробити у день на зборі, відповів що у кращому випадку це 300-400 грн. А також

можна знайти речі, які знадобляться у побуті або які можна перепродати вигідніше, ніж здати на переробку.

2.2 Пенсіонери

Пенсіонери є однією з найураженіших верст населення. В Україні це люди, які досягли пенсійного віку (60 років, за наявності страхового стажу не менше 29 років) і отримують пенсійні виплати згідно законодавству України (Роз'яснення ПФУ про призначення пенсій за віком у 2022 році).

Однією з найбільших проблем, з якими стикаються люди похилого віку є низький рівень пенсійних витрат. Станом на березень 2023 року, розмір мінімальної пенсії становить 2034 грн, що дуже мало порівняно з мінімальними витратами на життя. Тому, якщо пенсія не дає змогу закрити базові потреби, люди можуть знайти різні способи додаткового заробітку, включаючи збір сміття.

Марії 85 років, вона пенсіонерка, яка проживає у Львові. Має свою квартиру у центрі міста, але її пенсії не вистачає навіть на комунальні послуги, тому вона вимушена збирати макулатуру, щоб хоч якось налагодити становище.

Пенсіонери становлять значну частину збирачів вторсировини, оскільки ця діяльність може бути для них джерелом додаткового прибутку. Однією з причин збирання сміття пенсіонерами є відсутність інших можливостей працевлаштування на ринку праці. Зокрема, люди похилого віку, особливо у випадку, якщо вони мають обмеження у здоров'ї або навички, які не відповідають вимогам сучасного ринку праці. Збирання вторсировини є одним із небагатьох способів отримати додаткові кошти, оскільки більшість із них має обмежені можливості для заробітку грошей у зв'язку зі своїм віком та станом здоров'я.

2.3 Працівники комунальних служб

Працівники комунальних служб відіграють важливу роль у зборі та використанні вторсировини. За кодексом адміністративного судочинства, працівниками комунальних служб вважаються особи, які перебувають у трудових відносинах як з державою, так і з територіальною громадою (Кодекс адміністративного судочинства України, 2023, С. 1358).

Більшість працівників комунальних служб мають середню освіту та досвід роботи від 5 до 10 років. Вони зазвичай отримують невисоку зарплатню, що змушує шукати додаткові джерела доходів, зокрема вторсировину.

Основною мотивацією працівників комунальних служб є збільшення свого доходу. Заробітні плати у цій сфері невеликі, тому додатковий заробіток є дуже важливим для багатьох працівників. Аналізуючи сайт Державного центру зайнятості, можливо знайти інформацію про заробітну плату та вимоги прийому на роботу. У середньому заробітна плата дворника складає 7488 грн на місяць. Зважаючи на характер цієї роботи та її низький рівень складності, ця заробітна плата може вважатися достатньою для покриття повсякденних витрат життя в Україні, хоча для забезпечення нормального рівня життя вона є заниженою. На заробітну плату, Лідія винаймає квартиру для себе та свого сина за 1700 грн, а решта йде на продукти харчування. На лікування цих грошей не вистачає, тому Лідія відкладає свої походи до дантиста, а частину грошей відкладає на операцію для сина.

Проте, працівники комунальних служб стикаються з проблемами при збиранні вторсировини. Дворник – це працівник, який займається прибиранням прилеглої до будівлі території, в тому числі вивозі сміття, підмітанням, збиранням листя, та іншими повсякденними роботами. Ця посада належить до групи посад «дворники та подібні до них чорнороби» (Державний центр зайнятості, б. д). Вони мають певний графік роботи, обов'язки, тому не можуть витратити багато часу на збирання вторсировини. Крім того, під час роботи

можуть виникати різні завдання, що не завжди дозволяє бути ефективним у зборі. Лідія, прибиральниця одного з Львівських комунальних підприємств. В її обов'язки входить змитати сміття з вулиць, стежити за охайністю контейнерів та сміття навколо. Лідія запевняє, що якби не збирачі сміття, то контейнери переповнювались вже б у першу половину дня, тому для неї це тільки добре. Сама Лідія лише збирає коробки, які люди залишають біля контейнерів, бо це в будь-якому разі входить у її обов'язки. За цю роботу вона отримує близько 40 гривень у день, адже макулатура є доволі важкою, і більші обсяги приносити до пункту збору вона в не змозі фізично.

2.4 Роми

Роми – одна з груп, яка найчастіше займається збиранням вторсировини у більшості країн світу. Роми в Україні є представниками різних етнічних груп, які відрізняються за культурними та мовними особливостями. Зазвичай це найбідніша та найменш захищена соціальна група в суспільстві. Хоча в Україні немає достовірних та всебічних даних про точні цифри та умови життя громадян. Згідно з офіційним переписом населення з 2001 року, в Україні проживає близько 47587 осіб ромської національності при загальній кількості населення близько 48,5 млн. осіб (Всеукраїнський перепис населення 2001.). Але існують деякі розбіжності між офіційними та неофіційними даними. Це можна пояснити декількома причинами, по-перше багато ромів не мають документів, що б посвідчували особу, тому вони не зареєстровані. Респондент якого опитували – Іван, розповів, що для ромів які живуть близько до Угорщини є варіант сезонних заробітків, таких як збирання фруктів або овочів, тощо. Такий варіант роботи бажаніший, але дозволити його можуть не всі – для цього треба мати документи. Тому збирання вторсировини, пошук металу на сміттєзвалищах залишається єдиним варіантом для заробітку найбільш маргіналізованих представників

ромської спільноти. По-друге, деякі роми можуть утримувати інформацію про своє походження, через страх бути дискримінованими.

Роми в Україні стикаються з багатьма соціальними, економічними та культурними проблемами, які пояснюють мотивацію до збору вторсировини, як засобу заробітку. По-перше, низький рівень освіти та безробіття. Роми зазвичай мають нижчий рівень освіти та навчаються в школах з низькою якістю освіти або не навчаються зовсім. Це ускладнює їх можливість знайти роботу та підвищити соціальний статус. Іван навчався у школі, та знає українську та російську мови. Ще однією проблемою ромської спільноти є недостатність житла та житлових умов. Більшість ромських сімей живуть в надзвичайно низькій якості житла, часто без основних умов для житла, таких як каналізація, світло та інше. Іван має дружину та двох маленьких дітей (4 та 5 років) та наразі вони проживають у домі аварійного стану, який випадково помітили на автомагістралі. Сам будинок не має підключених комунікацій, таких як електро та водопостачання і електромереж. Втім коштів на ремонт цього будинку не вистачає, заробіток Івана за 10 кілограм металу склав 55 гривень, що з навряд чи вистачить навіть на їжу для чотирьох осіб.

Недостатня медична допомога також постає гострою проблемою. Маючи незадовільну якість житла та спосіб життя роми мають проблеми зі здоров'ям, проте мають обмежений доступ до медичної допомоги та лікарських препаратів. Іван має виразку шлунку на яку хворіє вже 20 років. Відповідно на якісне лікування та обстеження він не має коштів, а неякісне та рідке харчування тільки посилює цю проблему.

2.5 Люди з обмеженими можливостями

За даними Державної служби статистики близько 2,6 млн людей в Україні, а це 6% населення мають якісь обмеження в діяльності. Можна виділити деякі

основні проблеми з якими стикаються люди з обмеженими можливостями в Україні.

По-перше, це недостатня підтримка від держави. Державна підтримка людей з обмеженими можливостями в Україні є недостатньою, що ускладнює їхній доступ до різних послуг та можливостей. Респондента з інвалідністю представляє Павло. На підтримку від держави він не жаліється, оскільки має певні пільги (наприклад безоплатна реабілітація у Львові двічі на рік) та пенсію з інвалідності. Однак грошей на додаткові витрати Павлові не завадять. Низький рівень зайнятості серед людей з обмеженими можливостями свідчить про те, що їм важко знайти роботу яка б відповідала їх потребам та інтересам. Людям з інвалідністю доводиться зустрічати труднощі при пошуку офіційної роботи, інколи пенсії по інвалідності не покривають витрат навіть на лікування. З цієї причини, збір вторсировини може стати одним з основних джерел заробітку.

З одного боку, збирання вторсировини може бути корисним для людей з обмеженими можливостями, оскільки вони можуть працювати у власному темпі на власному рівні. Це може бути важливим для людей, які мають фізичні обмеження. Збирання вторсировини може також забезпечувати додатковий заробіток та підтримувати їх незалежність.

З іншого боку, збирання вторсировини може ставити перед людьми певні виклики та перешкоди. Наприклад, вони можуть мати обмежену фізичну мобільність або обмежений доступ до різних пунктів збору. Також, можуть стискатися з недовірою або дискримінацією інших людей.

Таким чином, у другому розділі дослідження було проведено соціологічний аналіз збирачів вторсировини у місті Львів. Дослідження охопило їх соціально-демографічні характеристики, освіту, доходи, робочі умови, мотивацію та сприйняття суспільства, що дозволило сформувати повний соціологічний портрет збирачів вторсировини. Результати розподілили збирачів на п'ять категорій у місті Львів: бездомні, пенсіонери, роми, працівники комунальних служб та люди з обмеженими можливостями.

Для бездомних збирання вторсировини стає єдиним засобом заробітку для задоволення базових потреб, таких як їжа та притулок. Для них ця діяльність також може впливати на самооцінку та самоідентифікацію. У пенсіонерів, збирання вторсировини може мати мотиви, такі як додатковий заробіток, підтримка фізичної активності та збереження соціальних контактів. Для працівників комунальних служб, збирання вторсировини може бути частиною роботи або джерелом додаткового доходу. Для ромів, збирання вторсировини є одним з небагатьох варіантів заробітку та забезпечення родини, особливо в контексті дискримінації та обмежених можливостей знайти інші джерела прибутку. У людей з обмеженими можливостями, мотиви включають отримання додаткового прибутку для медичних витрат та збереження соціальної взаємодії та контакту зі світом навколо.

Аналіз соціологічного портрету збирачів вторсировини дозволяє зробити висновок, що ця діяльність має різноманітний характер та різні мотивації для різних соціальних груп, розглянутих у дослідженні. Ураховуючи цю різноманітність мотивацій, важливо, щоб соціальна політика та громадськість враховували інтереси цих соціальних груп та розуміли важливість цієї діяльності для екологічного благополуччя. Отже, вивчення соціологічного портрету збирачів вторсировини не лише допомагає краще зрозуміти саму діяльність, але й розглядати її у контексті сучасних соціальних та екологічних викликів. Оскільки всі п'ять категорій збирачів вторсировини належать до уразливого населення, важливо підтримувати різноманітність мотивацій для збирання вторсировини та створювати умови для всіх соціальних груп. Такі заходи можуть зменшити соціальну виключність та сприяти соціальній інтеграції цих груп у суспільство.

РОЗДІЛ 3. ОПИТУВАННЯ ЕКСПЕРТІВ ПРО ПУНКТИ ЗБОРУ ВТОРСИРОВИНИ

3.1 Визначення взаємодії між збирачами вторсировини та місцевими урядовими органами та громадськими організаціями

У зв'язку зі зростаючим свідомим сприйняттям проблеми відходів та нестабільним станом природних ресурсів, реформування системи управління відходами стає надзвичайно важливим завданням. Одним з ключових аспектів цієї реформи є визнання важливої ролі збирачів у зборі, переробці та повторному використанні відходів. У цьому дослідженні я пропоную вивчити бачення ролі збирачів у реформуванні системи відходів та їхній внесок у сталість, соціальну справедливість та екологічну сталість.

Дослідження базується на поєднанні кількох методів, включаючи аналіз літератури, проведення інтерв'ю зі спеціалістами у сфері відходів та збирання даних, а також аналіз практичних прикладів з існуючих систем управління відходами.

Роль збирачів у системі відходів

Збирачі є ключовими фігурами в системі відходів, оскільки вони здійснюють збір відходів безпосередньо в місцях їх утворення, таких як побутові будинки, офіси та громадські місця. Вони грають важливу роль у зборі перероблюваних матеріалів, таких як папір, скло, пластик, а також у відновленні цінних ресурсів через повторне використання та переробку. «

Ну, ви розумієте, якщо людина не має за що жити, то чого вона нам має заважати? Люди і так викидають то скло. А нам треба, щоб контейнери...щоби люди сортували. Якщо люди сортують - то значить менше ми платимо за відходи, то це економічно вигідно. А як якась людина собі з цього заробить – то чому б ні?» (Респондент 2).

Внесок збирачів у сталість

Збирачі відіграють значну роль у зменшенні загальної вартості системи управління відходами. Їхня присутність дозволяє уникнути витрат на дороговартісне обладнання та транспорт, які були б необхідні для збору відходів великими масштабами. Крім того, збирачі забезпечують можливість повторного використання та переробки матеріалів, що дозволяє знизити витрати на виробництво нових ресурсів.

«...якщо дивитися на ситуацію з точки зору міста і витрат міста, які ідуть на те, аби вивезти відходи і захоронити їх на полігонах. Напривеликий жаль, немає в міста можливостей досортовувати ці відходи. Все, що в нас попало в смітник – все їде на полігон. Відповідно, як на мене, це важлива позиція. Ми все ще переробляємо сировину, яку спродувало місто. Тому, добре, що вони на сьогодні є» (Респондент б), на питання: «Яку роль неформальні збирачі займають в системі управління відходами?»

Соціальна справедливість

Збирачі виконують свою роботу у вразливих соціальних групах, зокрема в бідних районах та в суспільних верствах, які мають обмежений доступ до інших джерел заробітку. Збирачі забезпечують не лише можливість отримання доходу, але і створюють робочі місця в цих спільнотах, сприяючи соціальній справедливості та зменшенню нерівності.

«Я думаю, що так. Взагалі просто треба їх сприймати не як збирачів вторсировини, а як потребуючих людей, нужденних людей, яких треба якимось чином інтегрувати в суспільство так, щоби вони могли заробляти якимось чином на своє утримання. Задовільнити базові потреби свої. Якщо місто напрацює формулу, в якій закриє доступ збирачам вторсировини до цієї роботи, то якщо щось забираєш- то щось треба тим людям дати. А от що тим людям дати – це треба добре подумати і добре над цим попрацювати. Бо якщо просто дати матеріальну, фінансову підтримку- то якось замало. Треба інтегрувати їх в суспільство, якось їх задіяти. Як на мене, модель «Оселі» - це

дуже добра модель спільноти життя і праці, де кожен виконує якусь посильну для себе роботу» (Респондент 3).

Екологічна сталість

Збирачі також впливають на екологічну сталість системи управління відходами. Їхня присутність сприяє зменшенню кількості відходів, що потрапляють на сміттєзвалища, та зниженню негативного впливу на навколишнє середовище. Вони також сприяють усуненню неправильного видалення відходів, зокрема незаконного скидання чи сміттєзвалищ у водні ресурси або природні екосистеми.

Результати дослідження свідчать про те, що в контексті реформування системи управління відходами існує низка викликів, пов'язаних з роботою збирачів вторсировини.

По-перше, збирачі вторсировини зазвичай працюють на самозайнятих засадах, тому вони можуть не мати необхідної ліцензії або дозволу на збирання від місцевих органів влади. Це може створювати проблеми, особливо якщо збирачі працюють на обмежених територіях, таких як парки або вулиці з великим трафіком. Фахівці національного рівня вказують на відсутність статистичних даних щодо обсягу вторинної сировини, яку приймають пункти збору від населення порівняно з бізнесом.

«Людина, яка керувала цим процесом мені приблизно надавала такі дані, що ось ця цифра, яка наразі є у відкритих джерелах — щодо 15% від загальної маси — але ми говорим про об'єм, не про вагу, а про саме обсяг. Це приблизно 15%. Але знову ж таки, це ми говоримо про 15% з того, що можна переробити. Це дуже...я не можу сказати, що я дуже довіряю цим даним» (Респондент 8). Тому виникає необхідність створення реєстру в цьому контексті.

По-друге, взаємодія з місцевими урядовими органами може бути складною через те, що вони можуть мати різні підходи до збирання вторсировини. Деякі органи можуть підтримувати збирачів як спосіб зменшення відходів та

підтримки рециклінгу, тоді як інші можуть сприймати збирачів як порушників правил та потенційних загроз здоров'ю.

«.....бувають, назвемо «безхатьки», які це витягують безпосередньо з контейнера і здають. Тому це треба якось змінювати. Облаштовувати правильні майданчики, щоби ця вторинна сировина безпосередньо потрапляла на сміттєпереробний комплекс» (Респондент 4).

По-третє, збирачі вторсировини можуть також зіштовхуватися з громадськими організаціями, які можуть бути зацікавлені в збиранні вторсировини з метою отримання фінансових коштів або підтримки соціальних програм. Це може привести до конфліктів, особливо якщо громадські організації сприймають збирачів як конкурентів.

«Треба розуміти, що ці речі, які вони роблять – маючи якусь ухвалу, чи інший нормативний акт – це є порушення закону. Та сама вибірка вторинної сировини – це можна розглядати аля, як якусь там крадіжку. Я в загальному про це говорю. І мають бути якісь мобільні групи, разом з департаментом ТПВ, або в нашому безпосередньому випадку – з нашим комунальним підприємством мають бути навіть просвітницькі акції, де доносити до людей цю інформацію і заохочувати їх робити щось корисне для міста. Може, десь шукати, проводити якісь заходи, щоб їх реінтегрувати в щось інше – спільно з якоюсь програмою ЛМР...але це так, на словах. Це треба сісти, подумати і пропонувати. Тому, що треба щось змінювати, і я розумію, що якщо ті люди привикли роками 5-10-15 років працювати в такому напрямку і носити до пунктів. То їм важко вже негайно себе десь перероти. Але більш, ніж впевнений, якщо продумати програму, якісь заходи, з долученням і організації – я думаю, що це вдасться» (Респондент 4).

Заходи, які можна втілити для регулювання відносин між збирачами вторсировини та державою.

1. Проведення регулярних зустрічей та консультацій між збирачами вторсировини та місцевими органами влади з метою вирішення проблем, які виникають у зв'язку з збиранням вторсировини.

«Звісно, що хочеться покращення. Але я ж кажу ще раз – треба сідати та говорити. Ми колись вже говорили, але нічого з того не получилось» (Респондент 12).

2. Створення бази даних збирачів вторсировини та інформації про них для полегшення співпраці з місцевими органами влади та громадськими організаціями.

3. Проведення навчальних програм та семінарів для збирачів вторсировини з метою навчання їх правилам збирання вторсировини, безпеки та гігієни. Збирачі вторсировини важливі для зменшення кількості відходів та підтримки рециклінгу, тому взаємодія з місцевими органами влади та громадськими організаціями є важливою для забезпечення ефективності їх роботи.

Збирачі відходів грають важливу роль у реформуванні системи відходів. Їхня праця сприяє сталості, соціальній справедливості та екологічній сталості. Успішна реформа системи управління відходами повинна враховувати ці аспекти та сприяти покращенню умов роботи та підтримці збирачів, щоб забезпечити стале й ефективне управління відходами, яке враховує потреби громади, збереження ресурсів та екологічну збалансованість.

3.2 Визначення перспектив розвитку збирацької діяльності вторсировини та її внесок до сталого розвитку.

Визначення перспектив розвитку збирацької діяльності вторсировини та її внесок до сталого розвитку полягає в оцінці можливостей подальшого розвитку цієї галузі та її впливу на сталість розвитку економіки, соціальної та екологічної сфер. В цьому контексті важливо вивчити технології збору, переробки та утилізації вторсировини, а також врахувати економічні, соціальні та екологічні

фактори, які впливають на цей процес. Визначення перспектив розвитку збирацької діяльності вторсировини включає в себе аналіз змін у попиті на вторсировину, змін у правовому середовищі, технологічні зміни, а також соціальні та екологічні аспекти, що впливають на збір та переробку вторсировини. Дослідження перспектив розвитку збирацької діяльності вторсировини дозволяє визначити можливості її економічного внеску, а також екологічного та соціального впливу на розвиток суспільства в цілому.

У багатьох країнах існують законодавчі акти, що регулюють збирання, переробку та утилізацію вторсировини. Наприклад, українське законодавство передбачає ряд норм та вимог до збору та утилізації відходів, в тому числі й вторсировини.

Одним із важливих законодавчих актів є Закон України "Про відходи" від 2017 року, який визначає правові, економічні та організаційні засади поводження з відходами, включаючи вторсировину. Також існують закони та нормативні акти, які регулюють взаємодію між різними суб'єктами у сфері збору та утилізації вторсировини, зокрема місцеві органи влади, підприємства-виробники, збирачі, переробники тощо. Законодавчі акти можуть встановлювати штрафи та інші санкції за порушення вимог щодо збору та утилізації вторсировини. Національні та міжнародні нормативні акти також можуть сприяти сталому розвитку шляхом регулювання та стимулювання розвитку економіки вторсировини, що сприяє зменшенню кількості відходів та покращенню якості навколишнього середовища.

Третій розділ дослідження фокусувався на взаємодії між збирачами вторсировини та місцевими урядовими органами та громадськими організаціями. Під час дослідження була виявлена проблематична природа цієї взаємодії, включаючи відсутність підтримки та захисту прав збирачів вторсировини, недостатню співпрацю та розуміння з боку органів влади.

Одним із ключових висновків дослідження є необхідність створення ефективної системи підтримки та захисту прав збирачів вторсировини з боку

місцевих урядових органів та громадських організацій. Це може включати розробку політики соціального захисту, регулювання законодавства щодо збирання вторсировини та надання пільг та підтримки для збирачів. Додатковою перспективою є розширення доступу до альтернативних робочих місць для збирачів вторсировини, а також розробка програм підвищення навичок та освітніх заходів для збирачів. Важливо також підвищити усвідомлення суспільства про важливість та цінність роботи збирачів вторсировини.

Розв'язання проблеми збирачів вторсировини потребує спільних зусиль з боку уряду, громадськості та бізнесу. Це може включати розробку та впровадження ефективної політики соціального захисту, регулювання законодавства, сприяння у створенні альтернативних робочих місць та розвитку переробки вторсировини як ремесла.

Варто враховувати, що дослідження має свої обмеження, такі як вибірковість вибірки збирачів вторсировини та обмежені ресурси для проведення більш широкого дослідження. Також, доступність даних може бути обмеженою. Для отримання більш репрезентативних результатів та розуміння проблеми, можуть бути необхідні додаткові дослідження з більшим обсягом даних та ресурсів.

При аналізі проведених глибинних інтерв'ю з експертами щодо перспектив розвитку збирацької діяльності вторсировини та її внеску до сталого розвитку можна розглянути наступні аспекти:

Оцінка потенціалу збирацької діяльності вторсировини: Дослідники можуть дослідити перспективи розвитку цієї галузі та визначити можливості для збільшення обсягів збору та переробки вторинної сировини. Це включає аналіз чинників, які впливають на розширення збирацької діяльності та можливостей її інтеграції в економічні та екологічні процеси.

«Впринципі скажу так: це можна було б дослідити ці цифри, якби мати доступ до бухгалтерської документації заводів з переробки. Але її ніхто не надасть, нажаль. Знову ж таки, якби у переробників були якісь податкові

стимули щодо цієї продукції. Або якісь інші економічні стимули. Але із вимогою обов'язкового розділення звітування по такій сировині. Тому, що якщо чесно, я так і не отримала чітку картинку, хоча я питала у переробників, як вони обліковують оцю вхідну сировину. Я зрозуміла, що кожен це робить як заманеться, тому, що немає спільного підходу до обліку такої сировини. Тому тут всі даними будуть дуже приблизними, а який відсоток похибки – я навіть не можу уявити. І є надія тільки на ось цю державну систему електронну, яка передбачається у цій сфері» (Респондент 8).

Інноваційні підходи до збирання та переробки вторинної сировини: Дослідники можуть дослідити нові технології та методи, які можуть покращити ефективність збирання, сортування та переробки вторинної сировини. Це може включати використання цифрових рішень, автоматизацію процесів, вдосконалення інфраструктури та впровадження екологічно чистих технологій.

Регулююче середовище та політика: Важливим аспектом дослідження є аналіз законодавчих та регуляторних заходів, які можуть сприяти розвитку збирацької діяльності вторсировини. Дослідники можуть виявити перешкоди, які існують у законодавстві та розробити пропозиції щодо подолання цих перешкод та сприяння сталому розвитку галузі.

«Думаю, що це має бути співпраця і ГО. Але це має бути якась їх підтримка, щоб їм було вигідно брати в цьому участь. Але і міська влада. Це має бути співпраця міської влади і громадянського суспільства» (Респондент 3).

Сталість та соціальна справедливість: Аналізуючи перспективи розвитку збирацької діяльності вторсировини, дослідники можуть дослідити, як ця галузь може сприяти сталому розвитку з екологічної, економічної та соціальної точок зору. Важливо дослідити можливості забезпечення справедливої оплати праці, соціальних пільг та захисту прав праці для збирачів, а також розглянути соціальний вплив їх діяльності на місцеві спільноти.

«Зрештою, ті речі, як , до прикладу, вторсировина, яка знаходиться в контейнерах – її ж можна спеціальними службами відбирати, мати дохід і

використовувати цей дохід на тих же самих людей. Не обов'язково, щоб ті люди самі нищпорили по контейнерних майданчиках. Я думаю, це більш цивілізованіше. На мою думку, в тій сфері, що я працюю, це треба покращувати соціальне забезпечення людей, а не думати про те як їм буде погано від того, що закрийється контейнерний майданчик» (Респондент 5).

Міжнародний досвід та співпраця: Дослідники можуть дослідити приклади успішної практики збирання та переробки вторинної сировини в інших країнах та вивчити можливості співпраці з міжнародними організаціями. Це дозволить перенести цей досвід та знання в Україну і сприяти розвитку збирацької діяльності у відповідності до найкращих практик.

«Європа показує, що це чітко працює тоді, коли майданчик є обгороджений, де конкретно люди мають свої входи, де є якісь паролі. Де є розуміння сортування і подальшого не кидання разом. А картон до картону, скло до скла, ПЕТ до ПЕТу. І без правильної організації ось цього всього збору, контейнерних майданчиків ринку вторсировини – дуже важко щось змінити. Взагалі, не маючи ось цього сміттєпереробного заводу, не маючи логістики, збору правильного ось цієї вторсировини- воно буде так як завжди було – тобто хаотично. Ніхто до кінця не знає, хто є власником відходів. А насправді, власником відходів, коли вони потрапляють у контейнер є місто, яке бере на себе зобов'язання подальшої її переробки. Тому, якщо починати з таких менших кроків налагодження систем збору, перевезення та транспортування відходів і подальшої переробки або на сортування, на жаль, змін кардинальних не відбудеться» (Респондент 4).

Ці аспекти досліджень можуть допомогти визначити перспективи та можливості розвитку збирацької діяльності вторсировини та її внеску до сталого розвитку, звертаючи увагу на ключові проблеми та потенційні шляхи розв'язання.

Також важливо оцінити ефективність існуючих програм та ініціатив для підтримки вторсировинного сектору, для того, щоб в подальшому розробити рекомендації щодо покращення їх роботи.

ВИСНОВКИ

Збирачі вторсировини є соціальною групою, яка виконує важливу роль у суспільстві та має значний вплив на екологічну ситуацію. Їх діяльність, пов'язана з збором та переробкою вторинної сировини, сприяє зменшенню кількості відходів, забезпечує ефективне використання ресурсів та сприяє збереженню довкілля. Соціологічний підхід до вивчення збирачів дає змогу розглянути цю групу з різних соціальних та економічних аспектів. Важливо врахувати, що збирання вторсировини не є однорідною діяльністю, але має велику різноманітність у розумінні та практичному застосуванні.

Соціологічні дослідження можуть охоплювати такі аспекти, як соціальний статус, економічні умови, способи організації, міжособові відносини та їх взаємодію з іншими соціальними групами. Вивчення соціального статусу збирачів вторсировини дозволяє розкрити їхню соціальну позицію, включаючи економічне положення, освіту, професійні навички та рівень доходів. Окрім соціального статусу, економічні умови впливають на діяльність збирачів вторсировини. Вони часто займаються цією діяльністю з метою заробітку на життя та відновлення економічного благополуччя. У деяких випадках, індивіди перебувати у складних економічних умовах, що впливає на їхні можливості заробітку та соціальний статус. Організація діяльності збирачів може бути різною. Вони можуть працювати самостійно або у формі групової організації. Такі організації можуть забезпечувати додаткові соціальні пільги, такі як обмін досвідом, забезпечення безпеки та захисту прав праці. Міжособові відносини збирачів вторсировини також можуть бути предметом соціологічного аналізу. Взаємодія з іншими соціальними групами, такими як місцеві жителі, влада та підприємства, впливає на сприйняття та взаємодію збирачів вторсировини у суспільстві.

Таким чином, соціологічне дослідження збирачів вторсировини допомагає розкрити соціальний контекст їхньої діяльності, сприяє розумінню соціально-економічних факторів, які впливають на їхню життєдіяльність, та сприяє

розробленню ефективних стратегій соціальної підтримки та політики у сфері управління вторсировиною.

У відповідності до поставлених завдань дослідження збирачів вторсировини у Львові, було проведено аналіз соціально-демографічного портрету збирачів, їх мотивацій, перешкод, соціально-економічного та екологічного контексту збору вторсировини, а також оцінку існуючих програм та ініціатив для підтримки вторсировинного сектору.

В результаті дослідження виявлено, що збирачі вторсировини у Львові належать до різних соціальних категорій, включаючи бездомних, ромів, літніх людей, працівників комунальних служб та осіб з інвалідністю. Вік, стать, освіта та професійна діяльність варіюються серед збирачів, що свідчить про різноманітність цієї соціальної групи. У мотивації збирачів вторсировини переважають економічні фактори, такі як забезпечення основних потреб, додатковий дохід та матеріальна підтримка. Водночас, існують і інші мотиваційні чинники, такі як екологічна свідомість, спільнотність та самореалізація. Серед перешкод, які стикаються збирачі вторсировини, виділяються стигма, недостатня доступність працевлаштування, фізичні обмеження та недостатність ресурсів. Ці фактори ускладнюють процес збору вторсировини та впливають на життя збирачів.

Збір вторсировини має важливе соціально-економічне та екологічне значення для розвитку суспільства. Він сприяє збереженню природних ресурсів, зменшенню відходів та підтримці екологічної чистоти. Крім того, ця діяльність може виступати джерелом додаткового доходу та соціальної інтеграції для окремих соціальних категорій.

Оцінка існуючих програм та ініціатив для підтримки вторсировинного сектору показала, що існує певний рівень підтримки, але є необхідність вдосконалення цих програм та впровадження нових ініціатив. Рекомендації щодо покращення роботи включають розширення доступу до ресурсів, забезпечення професійної підготовки та підтримки, а також підвищення

громадської свідомості щодо важливості збору вторсировини. Загалом, результати дослідження дозволяють краще розуміти соціальні норми та поведінку збирачів вторсировини у Львові та надають базу для подальших заходів щодо підтримки та розвитку цієї соціальної групи.

Отже, дослідження соціологічного портрету збирачів вторсировини та взаємодії з місцевими урядовими органами та громадськими організаціями у місті Львів підкреслює важливість визнання ролі та внеску збирачів вторсировини в сталість довкілля та економіку. Ці працівники забезпечують відновлення матеріалів та ресурсів, що сприяє збереженню природних ресурсів та зменшенню викидів відходів. Проте, існують значні проблеми, з якими зіштовхуються збирачі вторсировини, такі як недостатня підтримка, відсутність соціального захисту та взаємодії з урядовими органами. Недостатня увага до цієї категорії працівників може призвести до погіршення їхнього становища та загрози для їхнього здоров'я та безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Байдаченко, М. М., Кравченко, Н. А., & НК–Фоменко, В. М. ІНВАЛІДНІСТЬ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ. Травневі правові читання.
- Вашкулат М.П. Основні гігієнічні аспекти охорони довкілля від забруднення відходами // Збірн. мат-лів міжн. Наук.-практ. конф. «Відходи: нове бачення» (23 квітня 2002, Київ). – Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзеєва АМН України, 2002. – С. 27-32.
- Всеукраїнський перепис населення 2001. (б. Д.). Державний комітет статистики.
<https://2001.ukrcensus.gov.ua>
- Гаврилюк, В. О. (2021). Переваги та недоліки соціального захисту працівників публічної служби. Актуальні проблеми права: теорія і практика, (2 (40)), 85–93. <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2020-40-2-85-93>
- Державний центр зайнятості. (б. д.). Головне | Державний центр зайнятості.
<https://www.dcz.gov.ua/userSearch/vacancy?key=двірник&regionID=101014600000000> (Персональний кабінет | Державний центр зайнятості, б. д.)
- Дослідження неформального сектору - zerowastelviv. (б. Д.). Zerowastelviv.
<https://zerowastelviv.org.ua/doslidzhennya-neformalnogo-sektoru/>
- Зубченко, В. В. (2023, January). Недержавне пенсійне забезпечення України: фінансово-правовий аспект. In The 2th International scientific and practical conference “Modern education using the latest technologies”(January 17-20, 2023) Lisbon, Portugal. International Science Group. 2023. 504 p. (p. 77).
- Інклюзивна політика <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/inklyuzivna-politika>
- Інформація про державні соціальні стандарти та гарантії, у розрахунку до прожиткового мінімуму (ПМ <https://data.gov.ua/dataset/057792ba-10d6-4734-b79c-72b7781e8ae7>

- Ісаєв С.Д. Вплив звалищ на здоров'я людини / Янишпольська В.В. // Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія" Біологія та екологія. Т. 18. – 2000. С. 73-77.
- Караман, О. Л., & Юрків, Я. І. (2019). Вразливі категорії населення як об'єкт соціальної роботи в громаді. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, (6 (329) Ч. 1), 5-15. [Http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/212/215](http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/212/215)
- Кірмань, Е. В. (2021). Поняття, види та особливості надання соціальних допомог людям пенсійного віку. Секція 1 Методологічні аспекти сучасної соціальної роботи: традиції та інновації, 87.
- Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України № 2747-IV (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
- Мінц, М. О. (2010). Бездомність: соціальний аспект. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія]. Сер.: Державне управління, (130, Вип. 117), 47-50.
- Проблема сміття: від Європи до України - Інститут громадянського суспільства. (б.д.). Інститут громадянського суспільства. <https://www.csi.org.ua/news/problema-smittya-vid-yevropy-do-ukrayiny/>
- Про відходи, Закон України № 187/98-ВР (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-вр#Text>
- Роз'яснення ПФУ про призначення пенсій за віком у 2022 році <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-pfu-pro-priznachennya-pensij-za-vikom-u-2022-roci>
- Рудницька, О. (2020). Вплив історичних подій на формування ромської культури в контексті соціокультурного простору України ХХІ століття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, (4), 51-55.

Самойлік М. С. Управління системою поводження з відходами на регіональному рівні / М. С. Самойлік, І. Б. Чичкало-Кондрацька // Бизнес Информ. – 2009. – № 4(1). – С. 130 – 133. Соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей. (б. Д.). Міністерство юстиції України.

https://minjust.gov.ua/m/str_7818

Тихонович, Л. А. (2011). Поняття соціальних норм та їх ознаки.

Філософія / За ред. І.Ф. Надольного. - К., 1997. - С. 441.

Coleman J. S. Foundations of social theory / James S. Coleman. – Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1994. – 979 p.

First International and Third Latin American Conference of Waste-Pickers in Bogota, Colombia. *International Alliance of Waste Pickers*.
URL: <http://globalrec.org/global-meeting/latin-american-colombia-2008/> (date of access: 10.05.2023).

Gunsilius, E., Spies, S., Garcia-Cortes, S., Medina, M., Dias, S., Scheinberg, A., Sabry, W., Abdel- Hady, N., Florisbela dos Santos, A.L., Ruiz, S. (2011).

ДОДАТОК А

Гайд проведеного глибинного інтерв'ю

Вступ (відповідно до стейкхолдера)

Я представляю організацію Zero waste Lviv. І ми проводимо дослідження ролі неформальних збирачів вторинної сировини в управлінні відходами у місті Львові. Цей дослідницький проект проводиться за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та уряду Швеції в рамках Ініціативи з розвитку екологічної політики та адвокації в Україні. В результаті цього проекту ми хочемо виділити типові групи збирачів вторинної сировини у Львові, зрозуміти їхню роль і зв'язки в системі управління відходами. Також зрозуміти потенційний вплив на ці вразливі групи змін, які будуть в системі управління відходами міста. Як вони будуть на них реагувати. Знову ж таки – чи це позитивні чи негативні зміни. В рамках цього дослідження проводиться опитування збирачів вторсировини. Проводиться етнографічне дослідження їх типових представників типових груп. А також інтерв'ю з різними стейкхолдерами, залученими до процесу управління відходами, а також соціальної сфери, дотичних груп. Це інтерв'ю записується на диктофон. Ви не заперечуєте?

Більшість питань випливають зі сфери діяльності стейкхолдера. Або з відповідей на найтипівіші питання. Найтипівіші, які ставились:

1) Представтесь будь ласка. Розкажіть про свою роботу та як довго ви працюєте в цій сфері (на даній посаді).

2) Скажіть, будь ласка, як би ви описали тих людей, які збирають вторсировину (хто вони)?

3) На вашу думку, скільки з них у відсотковому співвідношенні:

-бездомних

-малозабезпечених (безробітні, пенсіонери, люди з інвалідністю)

-етнічні групи (роми)

-інші групи

4) Яку, на вашу думку, вторсировину вони збирають?

5) Як ви думаєте, куди вони несуть цю вторсировину?

6) Скажіть, будь ласка, як ви думаєте, як на цю групу збирачів вплине реформа управління відходами? (закриття контейнерних майданчиків)

7) З ким би ще ви рекомендували поспілкуватись на дану тему?

ДОДАТОК Б

Транскрипт проведеного глибинного інтерв'ю

Інтерв'юерка - (І.М).

Респондент - (О).

«Власник пункту прийому»

І.М.: Доброго дня. Ірина Миронова, виконавча директорка громадської організації «Нуль відходів Львів». І ми проводимо дослідження неформальних збирачів вторсировини у Львові і власне спілкуємось з різними інституціями, людьми, дотичними до сфери з метою, щоби надати рекомендації Львівській міській раді, як пом'якшити потенційний негативний вплив зміни у системі управління відходами. Вся інформація, яку ви надасте - вона не буде відтворюватись з прив'язкою до вашого імені і ми проводимо запис виключно з дослідницькою метою, щоби ми могли повернутись до ваших слів під час підведення підсумків і аналізування. Чи даєте ви згоду на запис.

О.: Так, доброго дня, мене звати Олександр, даю згоду на запис. Займаємся переробкою вторсировини більше 15 років, покращуємо становище у місті Львові та області. Стараємось максимально зібрати все сміття в купу, розсортувати його, розібрати по напрямках і на подальшу переробку на заводи.

І.М.: Коли ви кажете «зібрати сміття в купу» - що ви маєте на увазі?

О.: Людям на сьогоднішній день, напевне, трошки проблематично сортувати сміття. Ми їм це трошки полегшуємо – дозволяємо все гамузом привезти, а ми вже це все розсортуємо. Вже піде ПЕТ-пляшка окремо, макулатура окремо, металолом окремо.

І.М. : Але все ж таки йдеться про вторинну сировину?

О. : Вторинну.

І.М.: Скажіть, будь ласка, що саме ви приймаєте...від населення чи тільки від підприємств?

О.: Ми зі всіма співпрацюємо. Стараємось всім принести комфорт. Ми приймаєм як гофротару, гофрокартон після відходів, тобто він вже використаний є, книжки, зошити, журнали – це вже інша позиція, ПЕТ – пляшки, пластик, також ділиться на певні групи.

І.М. : Якщо можна – на які?

О.: Ну є, наприклад автомобільний, то не весь іде. Там бампера, кришки, бачки, баки пластмасові – це є окремо. Каністри з-під різного... омивачів, ще з-під іншої хімії. Тільки не аргохімія. Агрохімію не беремо. З Фейрі..то що дома маєте

І.М. : Побутова хімія.

О.: Це воно ділиться так: ящики різні пластмасові: з-під пива, з-під мандаринок – це окрема позиція. Металобрухт побутовий, наприклад пральні машинки щоби були без пластмаси, без бетону. Бо буває всередині бетон попадається, грузи. Батарей різні. Тільки побутовий лом. Плівка. Плівка теж ділиться на два типи: є кольорова і є прозора. То прозору і кольорову окремо. Люди привозять гамузом, ми вже це все розсортуємо.

І.М.: А скажіть, будь ласка, чи ви приймаєте скло-склотару?

О.: Також ділиться на три класи: є прозоре тарне, листове прозоре і кольорове пивне.

І.М.: Листове - це...?

О.: Вікна, переважно. Є ще блоки скляні. Там гартоване скло і воно не йде, бо заводи його не переробляють на сьогоднішній день. Більшість іде, але є позиції, як гартоване скло або скло з автомобілів з плівкою. Ну нема поки йому переробки в нас.

І.М.: А як ви працюєте з бізнесом.

О.: Стараємось надати їм комфортні умови. Заключаєм договори і обслуговуємо.

І.М. : І ви заїжджаєте до них і забираєте.

О.: Надаєм їм автомобіль

І.М. : Від якого об'єму?

О.: Від півтонни на сьогоднішній день. Вони мають свої окремі комори, де складають макулатуру, архіви, плівку і домовляємось на певні дні, годину. Даємо машину і приїжджає, вантажиться і їде.

І.М. : А з населенням як ви працюєте?

О. : Населення – теж стараємось все від об'єму. Якщо є великий об'єм – то ми надаєм транспорт. Все що менший об'єм...

І.М. : А що для вас великий об'єм?

О.: Від півтонни. До півтонни нам люди самі привозять сюда.

І.М. : А чи тільки тут, чи маєте мережу пунктів?

О. : В нас є мережа пунктів по Львову, але це для того, щоб людям зручність зробити. Є на певному районі, мікрорайоні 2-3 пункти. Щоб люди сюди 10-15 кг не тягнули на возиках, а вони вже собі на районах здають.

І.М. : Скажіть, будь ласка, як би ви описали тих людей, які приносять вторсировину.

О. : На сьогоднішній день – різний колектив. Від бідних до багатих людей.

І.М. : Можете назвати групи типові?

О.: Колись були переважно пенсіонери, могли бомжі бути. На сьогоднішній день, то є магазини. Якщо є в мікрорайоні - стараються принести, здати. Є люди з особняків, привозять машинами, ми дивуємся, що вони це роблять. Їм подобається, вони хочуть сортувати. Нам приємно це.

І.М. : А чи є в доступі мапа розташування пунктів чи адреси? Як люди дізнаються про них?

О. : З інтернету. Є сайт, там перелік, телефони. Візитки роздаємо. Одні другим передають. Подобається наш комфорт, сервіс. Так і розвиваємось.

І.М. : А скажіть, будь ласка, якщо подивитись на частки вторсировини: скільки ви збираєте від бізнесу, а скільки від мешканців?

О.: Все залежить від напливу населення по супермаркетах і магазинах. Як споживають люди. Є місяць такий, що більше людей привозять з квартир,

особняків або замовляють транспорт, а є, що більше все таки супермаркети і магазини. Місяць на місяць – він не попадає.

І.М. : А є якийсь місяць, коли люди найбільше здають вторсировину?

О.: Грудень зараз буде.

І.М.: А якщо ми повернемося до тих людей, що збирають. Ви сказали, що є пенсіонери, бездомні люди. От серед тих є малозабезпечені, а є цілком пристойні, з автомобілями. Яка частка з тих малозабезпечених – це пенсіонери. Знову ж таки на ваш розсуд.

О. : Пенсіонерів найбільше є. В них все ж є потреби і проблеми – в них пенсія маленька і комуналка. Безхатки їх..прийшов ,здав, щось собі купив потім. Але пенсіонери – їх все ж найбільше за день приходять, здають саме більше.

І.М. : Чи це є люди, які здають час від часу чи постійно?

О.: На сьогоднішній день - це постійно.

І.М. : а от де вони беруть цю вторсировину?

О.: Ну спочатку певне брали з хати ще старі книжки, журнали свої. На сьогоднішній день вони або це просять по магазинах і хтось це їм ще віддає або збирають по смітниках.

І. М. : А чи ви взагалі помітили якісь зміни в управлінні відходами по Львову і чи вплинуло якимось на кількість вторсировини, яку приносять ці люди вам до пунктів прийому?

О.: Сировина збільшується, бо населення збільшується. Напрямок більший, значить і сировини більше. Він з часом міняється і росте в більшу сторону. Щоби так конкретно...він росте згідно, як за рік брати статистику – населення збільшилось – значить і сировини збільшилось. Не збільшилось,значить воно так і буде проходити.

І. М. : А чи може це пов'язано. ...люди стають свідомішими, більше сортують?

О.: Ще раз кажу, дуже мало людей, які хочуть сортувати. Їм треба умови такі зробити. На сьогоднішній день треба почати з того, що треба поділити цю вторсировину на певні класи, щоб їм було легше сортувати. Наприклад, ПЕТ-

пляшку з плівкою – в один мішок, якщо це вже їх навчити, то вже на наступний раз їх можна просити, щоб вони вже цю плівку відділяли, а ПЕТ-пляшку окремо. Тобто так якось почати. Можливо, людям буде легше.

І.М. : А от оці незахищені категорії.. от ми бачимо, що в місті дедалі більше закривають контейнерні майданчики. Чи це впливає на ту кількість сировини, яку вони можуть зібрати?

О. : Я думаю, пенсіонерам це вплине, безхатькам це вплине. Вони пристосовуються до того, якось це дістають. Можливо – не все, але дістають.

І.М. : А як воно вплине на вас? На ваше постачання вторсировини?

О. : Ми більше акцентуємо на бізнесі. Ми стараємось обслуговувати великі підприємства. На пункти- я думаю, що суттєво.

І.М. : Але знову ж таки, якщо грубо в притирку, це не для аналізу бізнесу. Від тих от оптових постачальників і пунктів, яке співвідношення часток? 50/50, 75/25?

О.: Ну напевне 30/70. 30 - пункти, а 70 – це бізнес. Для мене воно так поділено.

І.М.: А скажіть, чи ви є загалом один збирач вторсировини у Львові?

О. : Ні, нас багато.

І.М.: Чи є якась зведена інформація про те, скільки є пунктів прийому?

О.: Думаю, що нема.

І.М. : А чи ви якось між собою координуєте діяльність чи має те якусь спілку, асоціацію?

О.: Немає.

І.М.: Кожен сам за себе?

О.: Так.

І.М.: Коли почалась пандемія – чи вона вплинула на вашу роботу?

О.: ну спочатку – заборонили. А потім дозволили, бо розуміють, що як не буде паперу- то не буде ні салфеток, ні туалетного паперу, побутового. Так само не буде упаковки, в яку товар пакувати. Тому зупиняться всі. Тому було прийняте

рішення працювати, дотримуватись карантинних норм – маски, дезінфектори, дистанція.

І.М. : Тобто у вас є якась координація з міською владою?

О.: В нас нема. Ми її берем або з інтернету або з інших джерел – Фейсбук, Інстаграм. І ми вже там дивимось...дотримуватись дистанції 2 м, мати маски обов'язко. Якщо нема- то ми стараємось людям роздавати на пункти.

І.М. :А скажіть, будь ласка, скільки людей у вас працює?

О. : Десь 40.

І.М.: А чи розглядаєте, чи бачите можливість тих людей, які зараз займаються збором вторсировини, чи вони би були зацікавлені в такому формальному працевлаштуванні на досортовування, на роботу на пунктах.

О. : На даний час в нас є люди, але бувають періоди, що їх нема. Не знаю, чому так – є такі періоди, що ми не можемо знайти працівників. Або вони приходять і вони не хочуть це або нема просто. Є напливи, що є дуже багато людей.

І. М. : Чи воно є сезонне?

О.: Ну картопля приходить, ще щось –люди пропадають. Зараз піде зима- люди появляться. Знов піде весна – хтось на городи, хтось ще кудась.

І.М. : А от з тих людей, які приносять вам вторсировину – чи вони питаються про роботу?

О.: Ні.

І.М. : Як ви думаєте, чи були би вони зацікавлені у стабільній роботі?

О. : Ну я таких запитань ніколи не задавав, переважно приходять і вони вже мають роботу – і це їх хобі – займатись сортуванням. В нас приїжджають люди – все по кульочках віддають розсортоване просто. Їм нічого не потрібно. Їм подобається це і вони хочуть почати з себе. А щоби хтось задавав запитання – на роботу потрібно чи ні - такого не було.

І. М. : Люди часто кажуть , що вони не вірять, що відходи переробляються. Чи є проблема зі збутом вторсировини?

О.: Деколи є.

І. М. : З якою?

О.: Зі всьою. Якщо є йде насичення, тобто є дуже багато, заводи не встигають переробляти і ми зупиняємося.

І. М. : Це впливає на ціну?

О.: Впливає.

І. М. : А як часто коливається ціна?

О.: По-різному буває. Буває, що за рік раз 5 коливається, ну нормально. А може бути, що і 25 раз проколивається.

І. М. : Такий не стабільний ринок?

О.: Не стабільний.

І. М. : А от яка сировина є більш стабільною і ціннішою? А яка може більше так коліватися?

О.: Все, що ми приймаємо, сортуємо – це все є цінне. Тобто нам краще, щоб люди розвивались, відкривали якісь нові заводи, виробництва. Ми тоді ще більше будемо збирати всього.

І. М. : Ви здаєте на підприємства чи тільки на заводи?

О.: Тільки на заводи.

І. М. : А чи знаєте ви, скільки в Україні є заводів по переробці?

О.: Заводів є міні-заводи, є великі заводи. Великих є більше 7-8, це тільки що я знаю. Малих є дуже багато. Малі – це заводи по туалетному паперу, по серветці. Також є потужні великі заводи, які виготовляють.

І. М. : Тобто є спеціалізація на всю вторсировину?

О.: Так, якщо є підприємство- суто гофрокартон, тільки упаковки –гофротару. Є заводи, які виготовляють салфетку, туалетний папір і гофротару. Є заводи, які виготовляють тільки салфетку і туалетний папір. Є заводи, які виготовляють тільки ячний лоток, упаковку під фрукти-овочі. Все залежить від замовлень.

І. М. : А чи ви співпрацюєте з перевізниками, які надають послуги вивозу відходів від мешканців?

О.: Ми маєм свій транспорт, який обслуговує. Маєм клієнтів, які меншими машинами- бусами їздять. Стараємся їм віддати цих клієнтів, щоб вони їздили і обслуговували по мікрорайонах. Бо нам великою машиною туди заїхати поперше економічно не вигідно, бо соляра дорога і забрати 20-30 кг від когось.

І. М. : Я маю на увазі компанії-перевізники, які у Львові є: Грінера, Санком, Спецкомунтранс, Ековей, які обслуговують контейнери зі змішаними відходами, куди люди скидають сміття. Чи ви з ними співпрацюєте?

О.: Співпрацюємо. Не зі всіма, але співпрацюємо. Вони це все забирають до себе на сортувальні площадки, відсортувують. І тоді вже ми ведем переговори – що нас цікавить.

І. М. : А як в майбутньому...говорять, що відкриють завод. Чи ви слідкуєте за цими.

О.: Відкриють завод – будем дивитись.

І. М. : Тобто так наперед ви не займаєтесь цим питанням?

О.: Ну я не знаю, з якою ідеєю там люди відкривають цей завод, хто там буде керувати.

І. М. : Ну зараз це ЛКП «Зелене місто»

О.: В нас бачення своє.

І. М. : і вони до вас не виходили на зв'язок...

О.: На даний момент не було жодних пропозицій обговорити це питання. Нехай запустяться і тоді вже будуть бачити, що в них виходить. І тоді вже певно будуть компаніям щось пропонувати.

І. М. : А чи ви чули щось про зміни в законодавстві про те, що торкнеться вас.

О.: Ну поки нічого не чув.

І. М. : Наприклад, зараз готується до другого читання рамковий закон про відходи, де буде введено таке поняття як розширена відповідальність виробників і воно передбачає...пізніше буде галузевий закон про тару і упаковку. А у вас багато упаковки. Йдеться про те, що компанії- виробники або імпортери тари і упаковки між собою об'єднуються і вони створюють інфраструктуру в містах

для збору цієї тари, упаковки, які мають дати додаткові фінанси. Чи ви якось відслідковуєте процес...пунктів прийому за новим законодавством.

О.: Ну ми пристосовуємось до тих умов, які нам створює держава. Вимоги є загальні до всіх. Тобто ми готові докупити буси, якими легше заїхати, обслужити магазини, кіоски і тому подібне. Ми велике підприємство, ми маємо великі автомобілі, треба- докупим автомобілі, будемо робити далі людям комфорт, щоб вони не переживали. А підприємства зобов'язують посортувати, щоб вони не викинули все гамузом. Тобто є такий вид сировини, який би хтось приїхав і забрав. Я не знаю, на яких це все буде умовах. Чи їм хтось буде за це кошти платити. Чи воно буде на безкоштовній основі. Чи вони будуть нам за це платити. З ким, наприклад, будуть заключати договори. На даний момент ми працюємо з магазинами, обслуговуємо, но на даний момент нам ще нічого за це не сказав.

І. М. : Згадали про ресторани, кіоски. От, наприклад, в центральній частині міста дуже велика концентрація таких малих закладів. Чи співпрацюєте ви з малими закладами, чи відбувається там взагалі роздільний збір відходів. Як ви думаете..

О.: Є, співпрацюємо. Але знову ж таки ми через посередників співпрацюємо. Ми туди великими машинами не можемо заїхати.

І. М. : А посередники – це хто?

О.: Це наші поставщики, які нам бусами привозять.

І. М. : Тобто це є менші підприємці?

О.: Так, в них менший транспорт. Ми переключаєм на них, бо вони можуть заїхати в центр, вуличками. Ми великими машинами туди не можемо. І нам економічно не вигідно це на сьогоднішній день. А так переключаєм на них – вони маленькими бусами заїхали. 3-4-5 магазинів позабирали і приїхали до нас.

І. М. : А от, на вашу думку, більше вторсировини забирають ці підприємці чи більше все ж потрапляє на смітник і його забирає цей неформальний сектор?

О.: Ну тут напевне важко сказати. Якби я сам займався цим – їздив, можливо, я би міг щось сказати. Ну стараються, стараються.

І. М. : Чи ви могли би дати контакти когось з тих підприємців, хто власне працює в центральній частині міста з ресторанами та магазинами? Поспілкуватися ще з ним...

О.: Я подумаю, чи вони готові будуть.

І. М. : Це так само для нашого...

О.: Я розумію, але ви зі мною поспілкувалися, а з ними.... Я переговорю, якщо вони не будуть мати нічого против, то я вам дам контакт.

І. М. : І ще такі от заключні запитання. Ви сказали, що напевне закриття контейнерних майданчиків може мати негативний вплив на цих збирачів, опосередковано десь зменшиться кількість вторсировини, що потраплятиме до вас через пункти прийому. Як ви думаєте, чи повинно місто вживати якихось заходів, щоб з одного боку пом'якшити цей вплив на малозабезпечених людей.

О.: Першим ділом, я думаю, місто мало би зібрати нас всіх і послухати, можливо якісь наші пропозиції...свої пропозиції. Ну щоб це колективно, якимось на місцевому рівні було вирішено, погоджено. І якщо вже дві сторони погодять. Я тільки за, щоб розвивалися і розвивалися правильно, цивілізовано.

І. М. : Щоби ви хотіли, щоби місто зробило по відношенню власне до вашого бізнесу, чи покращити, чи як ви сказали – скоординувати ту діяльність...Чи навпаки, не треба, не пхайтеся.

О.: Звісно, що хочеться покращення. Але я ж кажу ще раз – треба сідати та говорити. Ми колись вже говорили, але нічо з того не получилось.

І. М. : Була зустріч в міській раді якась?

О.: Була колись, поговорили і поки це так лишилось. Якщо є бачення якимось міської ради...ми би готові це розглядати. Знову ж таки, чи міська рада готова спонсорувати це. Чи не готова.

І. М. : А що саме?

О.: Цивілізовано. Зробити так як магазин є - на районі. Щоби так само зробити якийсь пункт збору.

І. М. : Тобто розвитку пунктів прийому?

О.: Так, щоби їх правильно розташувати, відкрито гарно зробити. Ну якось так. А не в жатих рамках – постійно щось не так і не то.

І. М. : Тобто, чи правильно я розумію, найбільша проблема є у розташуванні цих пунктів прийому?

О.: Важко їх по-перше. Їдем - от є територія і тут можна це зробити. Ми не можемо це зробити, бо місцева влада це нам не дозволить зробити. Ми мусим десь шукати якесь приміщення. Воно може знаходитись некомфортно для людей. Комфорт люди хочуть. Вони не хочуть іти десь по закоулках, шукати це.

І. М. : А чи співпрацювали ви з супермаркетами, там Сільпо, Метро? Вони відкрили такі в себе пункти прийому вторсировини від населення. Там СільпоRecycling?

О.: Ми з ними певний період працювали. На даний момент – не працюємо.

І. М. : А вони взагалі закрились?

О.: Не знаю.

І. М. : А такі ініціативи – чи вони доцільні, чи вони вам допомагаю чи конкурують?

О.: Конкуренції я не відчуваю. Чи погані вони чи ні, я не можу сказати. Це їхні власники – вони ж рахують, дивляться, працюють.

І. М. : А от якби міська рада хотіла зібрати вас всіх – представників пунктів прийому, як це можна? От про вас є в інтернеті. А як про інших?

О.: Значить тих, хто є – того збирати. Кого нема, значить вони не хочуть там бути. З тими всіма, що є доцільно збиратись.

І. М. : Умовно кажучи, ви знаєте більшість...

О.: Ну ми знаємо, але я ж кажу – є люди адекватні, є неадекватні. Є, з ким можна приїхати, а є – з ким я би не хотів їхати. Бо я люблю справедливість. А там люди можуть дурити. Я не хочу. І потім – я їх привіз – і за них червоніти? Я привик за себе відповідати.

І. М. : А скажіть, будь ласка, чи співвідноситься якимось чином ваша діяльність з пунктами збору металолому? Бо раніше це було дуже окремо, а зараз ці пункти почали приймати вторсировину всю.

О.: Розширюються. Вони би і більше приймали того всього, просто знову ж таки, площі не дозволяють.

І. М. : Основна причина – це є локації.

О.: Ну територіально, раз. По-друге – по площі, яка орендується, чи мають це у власності. Хтось не приймає макулатури взагалі. Або макулатура – всього іншого виду сировини. Бо їм не дозволяє площа.

І. М. : Все ж таки, повертаючись до цих малозабезпечених. Чи приходять вам ще хтось на думку, крім пенсіонерів і бездомних – хто є серед цих людей?

О.: Пенсіонерів саме найбільше.

І. М. : Дуже вам дякуємо. Дуже корисна інформація. Дуже багато цікавого. Може вам щось спаде на думку, щодо рекомендацій, щодо порад – то, будь ласка, у вас мій номер телефону є.

О.: Дзвоніть час від часу, питайтеся. Може буде щось нове, цікаве. То ж час йде, ми не встигаємо за ним. Може й нове щось додаємо, щоби було цікаво людям. А там будемо бачити.